

Vad har Friedrich Schillers klassiker **Rövare** från 1781 att säga en ung publik idag? Unga Dramaten bad regissören Jens Ohlin och skådespelaren Hannes Meidal, som tidigare gjort nyskapande föreställningar av klassiker tillsammans, om deras tolkning. Ut kom en text – galet fritt efter Schiller – som talar om ungdomligt övermod, brodersrivalitet och fadersuppror.

Det här är ett läromaterial som syftar till att ge dig som lärare inspiration och förslag på hur du kan arbeta med dina elever i samband med ert teaterbesök hos oss.

Någon förkunskap är inte nödvändig för att se den här föreställningen. Men förförståelse kan förstås tillföra extra dimensioner till upplevelsen, och att sedan få möjlighet att diskutera den med andra ger ytterligare perspektiv.

Föreställningen spelas för en publik från 15 år och är ungefär en och en halv timme lång. Hör av Dig till oss om du önskar dig något kringarrangemang – samtal med ensemblen, hjälp med lokal för eftersamtal, rundvandring eller något annat din klass kan ha glädje av. Vi vill gärna hjälpa er att få ut så mycket som möjligt av ert besök.

Välkommen till Unga Dramaten och Rövare!

Besöksadress

Linnégatan 69
Hörnet Linnégatan – Styrmansgatan
T-bana uppgång Karlaplan eller Buss 56

EN SKANDAL!

1782 hade **Die Räuber** – Rövarena – skandalartad premiär i Mannheim. Ögonvittnen har beskrivit upprörda rop från publiken och svimfärdiga damer som stapplade mot utgångarna. Andra hyllade dramat som en krigsförklaring mot tyranni och hyckleri. Det var den då 23-årige Friedrich Schillers första pjäs.

De unga huvudpersonerna i Rövarena framställdes som förtryckta och frustrerade i ett hycklande samhälle. Auktoriteter, ja självaste Gud, framstod som både ofullkomliga och orättvisa. Dramat utspelade sig dessutom i samtiden. Det var upprörande. Och banbrytande. Än idag räknas pjäsen som en viktig vändpunkt i europeisk teaterhistoria.

Rövare är skriven i fem akter och följer alternerande bröderna Karl och Franz. Favoritsonen Karl studerar vid universitetet i Leipzig medan den stackars förbisedde Franz är kvar på landet hos deras åldrade far, den mäktige greve Moor. Franz intrigerar för att få faderns gunst. Med lögn förklarar Franz fadern att neka Karl de pengar han behöver och just skrivit och bett om. Den gamle greven hoppas att detta skall få Karl att komma hem till honom igen. Men Karl sluter istället ett förbund med sina studiekamrater.

Karl:

”Min själ törstar efter handling, min ande efter frihet, – Mördare, rövare!
– med dessa ord kan jag trampa på lagen – människan dolde mänskligheten för mig, när jag vädjade om mänsklighet, då kan jag också göra mig av med sympati och mänsklig nåd!”

Vill du läsa originalpjäsen som vår bearbetningen grundar sig på?

2011 nyöversattes Rövarena i sin helhet för Unga Dramaten av Magnus Lindman. Kontakta vår publikarbetare Mia Hertler så kan du få den skickad till dig.

Friedrich Schiller 1759-1805

Dramatiker, författare, filosof

Schiller föddes i Württemberg där hans far tjänstgjorde som officer och läkare i armén. Detta gjorde att Friedrich på hertigen av Württembergs order, och mot sin egen vilja, tvingades gå i militärskola. Han fick utlopp för sin vantrivsel i skrivandet av dikter. Snart började han även skriva dramatik. Efter den skandalartade debuten med "Rövarna" övergav han det regemente han tillhörde och gick i landsflykt.

Han for från Stuttgart till Frankfurt, fortsatte till Mannheim, sedan till Leipzig, vidare till Dresden och så till Weimar där han slog sig ner fem år senare. Han fortsatte att skriva pjäser, bland annat Don Carlos (1787). Han intresserade sig för filosofi och historia, skrev essäer och fortsatte skriva lyrik.

Efter att ha gjort sig känd som författare till böcker om historia fick han 1789 en tjänst vid universitetet i Genua. Under de tio år han kom att leva där skrev Schiller ingen dramatik alls. Schiller nära vänskap med Johann Wolfgang von Goethe ledde till ett samarbete där de 1799 tillsammans grundade teatern i Weimar. Teatern kom under deras ledning att bli den ledande i Tyskland. Eran skulle så småningom bli känd som Weimar-klassicismen, och Schiller och Goethe räknas än idag som den tyska teaterns förnyare och giganter. Tillbaks i Weimar var Schiller mycket produktiv. Han skrev om filosofi, om konst, litteratur och teater. Och han fortsatte att skriva dramatik, bland annat Wallensteins död (1799), Maria Stuart (1800) och William Tell (1804).

1802 adlar Hertigen av Weimar Schiller, som därefter kan lägga ett "von" till sitt namn. 1805 dog Friedrich von Schiller i tuberkulos, bara 46 år gammal. Och Schillers kista hamnade till slut bland hertigar på den furstliga begravningsplatsen i Weimar. Fast – 2008 fastslog forskare med hjälp av DNA att det inte alls var Schillers kvarlevor som fanns där. Det är idag oklart vart dessa egentligen tagit vägen.

”Verkligheten har trängt sig på med oanad kraft ” – om arbetet med bearbetningen

Hannes Meidal och **Jens Ohlin** är bägge ursprungligen skådespelare, Jens är numera oftast verksam som regissör. Tillsammans har de gjort dramatik av Kafkas dagboksanteckningar, Camus ”Fallet” och en bearbetning Victoria Benedictssons efterlämnade pjäsfragment ”Den bergtagna”. Den här gången var uppdraget att bearbeta Rövarna för Unga Dramatens publik.

Minns ni ert eget första möte med Rövare?

Hannes: När jag efter gymnasiet läste teatervetenskap stod det i läroboken att ”den ädle rövaren Karl för en kamp mot ett svekfullt samhälle”. Och – jag har kvar boken: ”Man kan inte tvivla på den äkta känslan i detta drama, men prosan är alldeles för bombastisk för att stycket skall kunna engagera i vår tid.” Följaktligen läste vi den aldrig.

Jens: Men jag gillar att Schiller är så radikal och sentimental samtidigt i Rövarna, han verkar inte färdigtänkt. Samtidigt provocerar det mig att Karl i långa stycken är skriven som en hjälteroll – jag tycker han är otroligt problematisk. Mitt första möte var en föreställning på Angereds Teater, i bearbetning av Klas Abrahamsson och regi av Johan Holmberg. Det var 2002, hösten efter de så kallade Göteborgskravallerna och bearbetningen ekade av den erfarenheten.

Vad har inspirerat er version?

Jens: Upploppen i England sommaren 2011. Pär Ströms korståg mot feminismen. Franska revolutionen. Bengt Ohlssons resignation. Isobel Hadley-Kamptz artiklar om det engelska klassamhället. Hanif Bali. Samt på ett indirekt och obehagligt sätt dåden på Utöya i somras.

Hannes: Ofta blir jag under ett skrivarbete mycket upptagen av just de tankar och idéer som jag för tillfället arbetar med, och ser verkligheten med ögon färgade av det aktuella materialet. Nyhetsflödet, konstupplevelser, sociala sammanhang – allt "filtreras" på så sätt genom, i det här fallet, Schiller. Med Rövorna känns det som om verkligheten har trängt sig på med oanad kraft. Sedan vi påbörjade skrivarbetet har Usama bin Ladin gripits och avrättats, "den arabiska våren" har rasat, Khadaffi fallit, London brunnit.

Hur har ni gått till väga, rent praktiskt?

Jens: Vi läste originalet, pratade, plockade ut de motiv som intresserade oss mest och de textpartier som innehöll mest kött. Sen skissade vi i punkter vad vi ville ha med. Utifrån det började vi skriva scener.

Hannes: En satt vi datorn och antecknade, den andre traskade oftast runt på golvet. I och med att vi båda i grunden är skådespelare "testar" vi gärna materialet sceniskt redan i skrivstadiet.

Jens: Om något måste skrivas från grunden gör vi det inte tillsammans, utan mailar varandra förslag som vi sedan pratar om.

Hannes: Jag har parallellt varit engagerad som skådespelare i andra sammanhang, så den här gången har framför allt Jens skrivit vissa scener själv. Sedan har han mailat över dem till mig, jag har kommit med synpunkter och så har vi bollat materialet fram och tillbaka.

Jens: Schillers text väckte också associationer till andra texter om att ställa sig utanför samhället – till exempel Strindbergs Liten katekes för underklassen och texter skrivna av Baader-Meinhof. Dessa använde vi som en språngbräda från 1700-talet via 1800-talet in i vår tid. I den färdiga versionen finns bara små brottstycken kvar av de lånen.

Hannes: Och summan av våra gemensamma ansträngningar blir bättre än om någon av oss gjort hela arbetet själv.

Jens: En del scener innehåller i nuläget 95% Schiller-text, några 0%, men alla scener utom en tar avstamp i originaltexten.

Och sedan tolkar ni är egen bearbetning, som regissör respektive skådespelare?

Hannes: Som skådespelare är det mycket lustfyllt att tankemässigt vara medansvarig i ett projekt från allra första början. På golvet, i rep-situationen, blir det smärtsamt tydligt när tankar som känns fullt begripliga i skrivarbetet inte håller i realiteten. Då är det bara att stryka och skriva om och skriva till.

Jens: Om vi under repetitionsarbetet hittar en situation som är bättre än den text vi har skrivit, då stryker vi texten, eller skriver om för att anpassa till situationen.

Hannes: Under reparbetet är det viktigt för mig att överlämna huvudansvaret för detta till Jens. Han är regissören, den som är med på alla repetitioner och ser helheten utifrån. Han bär det yttersta ansvaret för uppsättningen och jag måste i detta skede koncentrera mig på rollarbetet.

Intervju gjord 2012-01-13

I rollerna

Karl von Moor	Danilo Bejarano
Frans von Moor	Hannes Meidal
Fadern	Per Mattsson
Spiegelberg/Amalia	Emma Mehonic
Schwartz	Eva Melander
Grimm	Christoffer Svensson
Förhandlarens röst	David Book

Att diskutera en teaterföreställning – vad var det vi såg, egentligen?

Ett samtal om hur vi upplevde en föreställning är det vanligaste efterarbetet.

Även om vi sett samma föreställning har vi ofta upplevt den olika.

”Minnesrunda”

Att börja med att samla ihop vad som starkast satt sig i minnet är kanske det bästa förslaget för att få med alla i samtalet. Tänk efter en kort tyst stund, och låt sedan var och en berätta vad som gjort starkast intryck. Det kan vara en replik, en situation eller en kostym. Minnesbilderna blir början till samtalet om föreställningen.

I ett samtal är det förstås viktigt att alla tolkningar är intressanta. För att diskutera värderingar och tolkningar kan det vara intressant att börja med att räkna upp vad det var man såg – egentligen.

Teaterns tecken

Skådespelarna – vad såg vi för karaktärer?

Kostym – vad hade de på sig?

Rummet – hur såg det ut?

Ljud – vad hörde vi?

Ljus? Speciella effekter?

Vad hände? Återberätta händelserna från början till slut.

Tolkning

– det vill säga: vad berättade tecknen för oss?

Karaktärerna – hur tror vi dom är?

Vad tyckte vi kläderna berättade om karaktärerna?

Vad tror vi om platsen/platserna?

Ljud och ljus – vad tycker vi att de sa oss?

Vad handlade föreställningen om för oss, vad var temat?

Värdering

Hur intressant, gripande eller begriplig blev föreställningen för oss?

Och varför då?

Var några av teaterns tecken viktigare än andra för vår värdering?

Detta är ett sätt att undersöka vad i pjäsen eller framförandet som avgör vad till slut tycker. Ett annat förslag är att gemensamt samla ord och formuleringar kring tecken och tolkning. Efter det kan sedan var och en skriva sin egen "recension" hur de upplevde föreställningen sammanlagt.

Eller så kan man förstås ha ett direktare samtal, med utgångspunkt i upplevelsen.

Kände du igen dig i något som hände i föreställningen? Om ja, i så fall vad?

Fanns det något som var bra i föreställningen? Om ja, i så fall vad?

Finns det något som var svårt att förstå i föreställningen? Om ja, i så fall vad?

Vad är ditt starkaste minne från föreställningen? Beskriv det och hur du upplevde det.

Makt och maktmissbruk

När Schiller skrev Rövare var Tyskland uppdelat i en mängd mindre riken. Rikenas hertigar eller kungar styrde enväldigt över lagar, finanser och undersåtar. Att Schiller ifrågasatte auktoriteter över huvud taget i Rövarna ledde till att han av hertigen av Württemberg förbjöds att skriva. Schiller valde strax därefter att gå i landsflykt.

I uppsättningen av Rövare som ni sett

Vem, eller vilka, har i föreställningen makten?

Vad kontrollerar den makten?

Vad förbjuder den?

Hur missbrukar den sin makt?

Hur försöker man i föreställningen skaffa sig makt?

Om ni själva fick göra en tolkning av Rövare

Vem, eller vilka, tycker ni har mest makt idag?

Vad har de makt över?

Förbjuder den makten något, och vad händer med den som bryter mot reglerna?

Missbrukar den sin makt, och i så fall hur?

Hur skaffar man sig makt idag?

Frihet

” Frihet är det bästa ting, Som sökas kan all världen kring,
För den, som frihet kan bära, För den, som frihet kan bära.
Vill du vara dig själver huld, Så älska frihet mer än guld.
Med frihet följer ära, Med frihet följer ära.”

Frihetsvisan – troligen av biskop Thomas Simonsson 1439

– visa som ingår i föreställningen

Schiller skrev Rövare i en tid av makt-fullkomliga härskare och censur. Rösträtt fanns förstas inte, men den franska revolutionen stod för dörren. Även om Schiller först kom att hälsa den med entusiasm så förbyttes detta snart till avsky. När han så utsågs till hedersmedborgare i Frankrike tackade han nej till utmärkelsen. Han avskydde avrättningarna och våldet i revolutionens spår. Idén om frihet, vad den är och innebär, betraktas som genomgående i alla Schillers verk.

I uppsättningen av Rövare ni nyss sett

Vad betyder frihet för de olika karaktärerna?

Är någon fri?

Vem är mest ofri?

Vad skulle göra frihet möjlig för dem?

I er egen tolkning av begreppet frihet

Vad betyder frihet för er?

Vem är fri?

Vem är mest ofri?

I ett hem, i en skola, i vårt samhälle, i världen?

Uppror

I slutet av 2011 utsåg Time magazine "The Protester" till årets person. Många av de protester världen runt som de då refererade till upp bars upp av unga människor.

Vilka protester minns ni från det senaste året?

Vad protesterade man mot?

Vilka friheter kämpade man för?

Vilken plats fick våldet i de olika protesterna ni minns?

Vad har våld lett till i de olika fallen?

Om du tänker på föreställningen av Rövare

Finns det någon i verkligheten som påminner dig om pappan, greve Moor?

Och vem skulle Frans kunna vara idag?

Eller Karl?

Kan du känna igen några av frågeställningarna eller problemen från

Rövare i dagens uppror och protest-rörelser?

Vilka?

Länk till Time Magazines sidor om "The Protester":

<http://www.time.com/time/person-of-the-year/2011/>

Storm och längtan

Rövarna brukar nämnas som ett exempel på den tyska "sturm und drang"-epoken i slutet av 1700-talet. En yngre generations konstnärer gjorde uppror mot sin tids konventioner och ideal. Man menade att människans starka känslor och mångbottnade motiv inte rymdes i upplysningens rationella och empiriska världsbild. Denna räckte inte till för att beskriva hela upplevelsen av att vara människa. Rörelsen öppnade upp för mer direkta och komplexa skildringar av känslor och karaktärer än vad som var vanligt tidigare. Ofta skildras huvudpersoner vars känslor är uppskruvade, och lidelser och ungdomlig hänryckning driver dem till dramatiska och inte sällan våldsamma handlingar. Mest känd från denna epok är förstås Goethes genombrottsroman "Unge Werthers lidande" från 1774. Historien om den passionerat förälskade Werther som av olycklig kärlek beslutar att ta sitt liv har blivit själva arketyper för "sturm und drang".

Vad får ni för samtida associationer till "sturm und drang"?

Böcker, filmer, karaktärer eller kanske riktiga personer ni kommer att tänka på?

När vi talar om 1700-talet och de unga "sturm und drang" – konstnärerna och karaktärerna de skildrade – så talar vi om män. Sedan dess har det blivit allt vanligare med både kvinnliga konstnärer och skildringar av komplexa kvinnliga karaktärer.

Vad kommer ni att tänka på för kvinnliga karaktärer, artister eller konstnärer som påminner er om sturm und drang idag?

"I'm not the boy that i used to be
this town has got the youth of me
all the eyes turn hollow
from the work of sorrow
you die young
you die when you're young
you die when you're young"

Shoreline, Broder Daniel 2003 – musik som ingår i föreställningen

Vad finns det idag för musik som förmedlar starka känslor, uppror, desperation?

Vad skulle ingå i en modern sturm und drang – spellista?

Några andra tips:

Säg ifrån! (Indignez-vous) en bok av Stéphane Hessel

Fransmannen Hessel var under andra världskriget motståndsmän och senare fånge i koncentrationslägret Buchenwald. 1948 var han med och formulerade FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. I "Säg ifrån" skriver han om avgörande ögonblick i samtidshistorien och uppmanar unga människor att våga tro på att världen kan bli bättre. När vi ser förtryck och orättvisor i samhället skall vi att säga ifrån! Den nu 95-årige Hessels bok har blivit en succé och sålt i miljontals exemplar i Europa och Nordafrika.

Beväpnad lärarinna tar värsting-klass som gisslan!

Läs om den nya tyska succé-pjäsen om lärarinnan som en dag tar sin chans när ett vapen slinker ur en elevs väska. Strax har hon tagit sin bråkiga klass som gisslan: "Nu skall det fan i mig läsas Schiller!"

<http://www.arbetarenzenit.se/schiller-my-ass/>

Senare i vår kommer du också få möjlighet att se pjäsen – hos oss på Elverket.

<http://www.dramaten.se/dramaten/Unga-Dramaten/Galet-blod/>

Musik

Flera av Schillers pjäser har senare legat till grund för operor – verk som bygger på hans dramatik är till exempel Verdis **Don Carlos**, Donizettis **Maria Stuarda** och Rossinis **Guillaume Tell**. Och bland andra Schubert använde Schillers dikter när han skrev visor.

Men **Ode till glädjen** är förstås den mest allmänt igenkända musikaliska tolkningen av någon text av Schiller. Sista satsen från Beethovens nionde symfoni från 1823, där Beethoven använt Schillers dikt från 1785, blev 1972 antagen som EUs hymn.

Läs om motiveringen och lyssna på Ode till glädjen här:

http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/anthem/index_sv.htm

Visste du att Schiller spelats lika länge på Dramaten som Shakespeare?

Läs mer om Schillers historia på Dramaten:

<http://www.dramaten.se/dramaten/Kontakt1/Bibliotek--arkiv/Visste-du-att-/Schiller-har-spelats-lika-lange-pa-Dramaten-som-Shakespeare/>

Annan litteratur och länkar**Av och om Friedrich Schiller:**

Cabale och kärleken, Don Carlos, Maria Stuart, William Tell med flera – åtskilliga pjäser av Friedrich Schiller finns att hitta i bibliotekskatalogen:
<http://www.bibliotek.se>

The Cambridge Companion to German Romanticism
Cambridge University Press 2009

A companion to the Works of Friedrich Schiller,
Camden House Inc 2010 (antologi)

Schiller as Philosopher

Frederick Beiser, Clarendon Press 2005

Schillers estetiska brev

Kosmos förlag 2005

Annat:

Tankens lätthet, tingens tyngd. Om Frihet.
Sven Eric Liedman, Albert Bonniers förlag 2007

On Violence

Slavoj Zizek, Profile Books Ltd 2009

Frihet & fruktan: tankar om liberalism.

Isobel Hadley-Kamptz, Natur & Kultur 2011

Om glädjen i Schillers Ode till glädjen:

http://www.svd.se/kultur/understrecket/livets-stora-kanslor-annu-oforklarade_5931731.svd